

Marijan Krivak

Za političku epistemologiju spasa Darka Suvina

Živimo u doba nasilja, kazuje Suvin, umnogostručenoga prethodno nepoznatim moćima tehno-znanosti

Jedan od onih ljudi koji je ponajvećma utjecao na formiranje mog “zrelog svjetonazora” svakako je Darko Suvin.

Što znači ovo “zreli svjetonazor”?

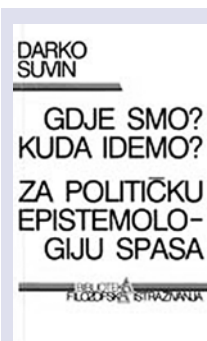
I, u kojoj je mjeri baš ovaj autor mogao utjecati na jednog četrdesetogodišnjaka (naime, imao sam otprilike 40 kada sam se upoznao s autorom i njegovim tekstovima)?

Pa upravo stoga što se radi(lo) o već pomalo uobličnim stavovima ... mogao je ovaj “dragocjeni susret” s izvornim intelektualcem utjecati na “zaokruživanje” mojih još pomalo izlomljenih stavova!

Imajući već tada magisterij s područja postmoderne, tek sam se tada, prema platonovskoj paradigmi, mogao ozbiljno uhvatiti ukoštac s filozofijom.

Dugi telefonski, ali i oni e-mail dijalozi bili su više od *sholé* potrebitog za filozofiju.

Bili su to istodobno potvrđivanja neosviještene potrebe, ali i “zaokruživanja” svjetonazora.

Uz knjigu – Darko Suvin: *Gdje smo? Kuda idemo? Za političku epistemologiju spasa; Eseji za orijentaciju i djelovanje u oskudnom vremenu*, prijevod s engleskoga Marijan Krivak, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb, 2006, 220 str. (Biblioteka *Filozofska istraživanja*, sv. 130)

I kako često volim reći da su *The Clash* na mene utjecali više od svih pročitanih teorijskih knjiga tako je i moje poznanstvo s Darkom Suvinom i njegovim tekstovima pomoglo da se ovaj utjecaj “zaokruži” u smjeru međudjelovanja poetike i politike.

A što bi, doista to moglo biti doli – *filozofija*!

Sretan spoj razgovora, pisanja i filozofijskog utopizma porodilo je (bit ću namjerno neskroman!) zajedničkom knjigom koju ću ovdje probirljivo predstaviti.

(Nadam se da se niti Darko neće naljutiti na ovu moju preuzetnost!)

Gdje smo? Kuda idemo? Za političku epistemologiju spasa djelo je ostrašćenosti ... djelo neobične poetsko-filozofske erotike ... ali i djelo serozne filozofijske akribije.

Njime je Darko Suvin, nakon desetljeća prešućivanja na ovdajšnjoj intelektualnoj sceni, samo potvrdio... da će ostati prešućen!

Naravno, to ne govori *us Suvina*, već protiv učmale sredine vrljih hrvatskih filozofa i akademske zajednice. Recepcija knjige svela se na kratki, no sasvim osebujni prikaz Matka Meštrovića u *Zarezu*, te na maleni okrugli stol u zagrebačkom kult-klubu MaMa 12. prosinca 2007., gdje se razgovaralo o Darkovoj knjizi.

No tko je Darko Suvin?

Nakon što je još davne 1967. otišao sa zagrebačkog Sveučilišta, svoju je znanstvenu karijeru izgrađivao uglavnom u SAD-u i Kanadi, gdje je na McGill University u Montrealu pred koju godinu i umirovljen. Svjetski je poznat teoretičar postao, prije svega, kao cijenjeni "brechtolog". No njegovi interesi sežu puno dalje od spomenute odrednice. Teorijska mu je djelatnost vrlo razvedena.

S jedne strane, tu je filozofija općenito, te epistemologija posebice, a s druge strane, Suvin je i jedan od autoriteta na području utopijske i fantastičke, odnosno SF-književnosti i teorije. Objavio je i nekoliko zbirki poezije.

Ipak, preokret u njegovu intelektualnom djelovanju i pisanju dešava se negdje od druge polovice devedesetih godina proteklog stoljeća.

Tada, naime, potaknut globalnim promjenama i stvaranjem novog svjetskog poretka, započinje kritičku analitiku istoga. Ta-

kođer, i NATO-vo bombardiranje Srbije bilo je motivacijskim otpuncem za jedno, pomalo nostalgичno, no zato i akribijski precizno seciranje svijeta u kojem živimo. Kao osebujni "titoist", kako se pomalo samoironično nazivlje, drži da je potrebno odrediti se spram svakovrsnih de-evolucijskih, globalizacijskih promjena. U tom okviru nastaje i njegova tzv. "epistemologija spasa".

Na razgovoru, svojevrsnom "okruglom stolu" kluba MaMa, okupilo se nekoliko sudionika koji su, iako bez prisutnosti samoga autora, pokušali detektirati neke osnovne postavke Suvinovog filozofije i teorije. Tako je ovdje opisano događanje bilo i svojevrsno neformalno promoviranje samoga izdanja i *hommage* njezinu autoru. Osim organizatora ovoga razgovora, Petra Milata i potpisnika ovih redaka, u razgovoru su o knjizi i Suvinu govorili Matko Meštrović, Branimir Bošnjak, Leonardo Kovačević i drugi.

Matko Meštrović je u kontekstu Suvinovog govora o ulozi recepcije Karla Marxa u suvremenoj filozofiji i teoriji. U tu svrhu posebice istaknuo Jacquesa Derridaa, te njegove *Sablatti Marxa*. Ova je knjiga, naime, paradigmatički primjer angažiranja mnogih intelektualaca s kraja 20. stoljeća da povrate smisljenost Marxovoj kritičkoj teoriji i filozofiji. I Suvin je svakako jedan od spomenutih.

Petar Milat je, pak, posebice istaknuo da su u autorovoj epistemologiji od posebnog značenja, osim Marxa, još i Bertolt Brecht, te Walter Benjamin. To čini Suvinovu kritičku teoriju pomalo arhaičnom i izvan trendova, no njezina je ontološka konzistentnost neprijeporno aktualna. Posebice je afirmiranje kategorije “živoga rada” ono što je ujedno i otvarajuće za nove horizonte razumijevanja svijeta u kojem živimo. Jednako tako, Suvinova sklonost SF-literaturi, pridonijela je osebujnoj analizi pojma ‘utopije’. Autor vrlo uvjerljivo argumentira kako o utopiji i distopiji, tako i o negativnoj utopiji i anti-utopiji.

Milat je istaknuo rijetku ustrajnost autora na teorijskoj oporbnoj fronti bogate *lijeve tradicije*, a i Suvinov je spisateljski stil izuzetne literarno-esejističke kvalitete.

Pisac ovih redaka, pak, posebice je opisao svoje iskustvo suradnje s Darkom Suvinom.

Kroz dugogodišnje prevodenje autorovih tekstova, autoru je predložio da se objavi knjiga, koja bi bila svojevrsni teorijski “toolkit” intelektualnog angažmana protiv sve nesnošljivijeg svijeta u kojem živimo. Višegodišnja suradnja, dakle, rezultirala je izdanjem, kojega držim jednom od najvrednijih uknjižbi filozofijskog i teorijskog otpora globalizirajućoj civilizaciji s prijeloma milenija. Posebice, pak, ističem prvi Suvinov tekst što sam ga prevodio, *Kapitalizam znači/treba rat*, koji je kod mene označio osebujni prijelom i osvijestio svojevrsnu potrebu da i sam krenem u spisateljsku akciju *Protiv!* spomenutih fenomena.

Konačno, Branimir Bošnjak evocirao je neka svoja osobna iskustva s Darkom Suvinom. Kroz ta iskustva ocrtao se čovjek samozatajne discipline i vječne znatiželje. Valja napomenuti da Suvin i danas, u već poznijoj životnoj dobi, neumorno publicira.

Kritički beskompromisno i uvidima duboko!

Razgovorom u klubu MaMa tako je, barem djelomično, ispravljena nepravda prema izuzetnoj knjizi koja nastoji odgovoriti na pitanja *Gdje smo? i Kuda idemo?*. Pokušaj odgovora na njih, držim, čini nas samosvjesnim u doba sveopće međuljudske besvijesti i sveprisutne konzumeričke pošasti.

* * *

Koji su, još, za mene barem, najznačajniji dometi Suvinove knjige?

Eminentno politički zahtjevi knjige približavaju je – na što bi se autor vjerojatno malo namrgodio! – *Imperiju* Hardta i Negrija. Posebice to držim glede bliskosti Suvinovih elaboracija o Marxu i njegovim ontološkim kategorijama “živoga rada” i “rada na življenju”, odnosno “stvaralačkog rada” iz *Grundrisse s Dru-*

gim programatskim zahtjevom Mnoštva: društvena nadnica i zadržani dohodak za sve.

Živi rad gradi prolaz od virtualnog u realno, *on je sredstvo mogućnosti!*

Nadalje, Suvinovo naglašavanje aktualnosti misli Waltera Benjamina. Prema Agambenu, Žižeku, Badiouu, ali ne samo prema njima, Benjaminova je *Kritika nasilja* nužna i dandanas nadmašiva pretpostavka svakog istraživanja suverenosti. Na probijanju se kružnog kretanja u stegama mitskih pravnih formi, na odstranjenju prava zajedno s nasiljem na koje je pravo upućeno, kao što je i ono na njega, naposljetku dakle državne vlasti – zasniva se novo povijesno razdoblje.

Već spomenuti Derrida sa svojim *Sablastima Marxa* također ima povezanosti sa Suvinovim elaboracijama iz knjige.

Naime, Marx u *Njemačkoj ideologiji* prigovora Stirneru da – svojim fantazmagoričkim i biti stvari neprimjerenim raščlanjivanjima – odagnava samo sablasnost tijela, a ne samo “tijelo sablasti”, dakle, realnost Države, Cara, Nacije, Domovine itd. Tim povodom, Marx upućuje na Feuerbacha i njegovu distinkciju između *vulgarne teologije*, koja vjeruje u sablasti osjetilne mašte, i *spekulativne teologije*, koja vjeruje u sablasti neosjetilne apstrakcije. Derrida u pogledu ovih pitanja nije nedvosmisleno naklonjen Marxu već dopušta mogućnost da ovaj uspostavlja stanovište monopol na *ukletologiju*, želeći je primiriti u svojevrsnoj ontologizaciji pretvaranja sablasti u duha.

Mesijansko-utopističku, pa onda, *in ultima linea*, i emancipatorsku funkciju Marxova nasljeđa Derrida vidi u *re-politizaciji*, pa i u drukčijem konceptu politike. U tome je blizak Žižekovoj političkoj primjeni teorije preispisivanja psihoanalize. S druge strane, njegovo ga *re-afirmiranje* teorije “živoga rada” – u “opreci prema sablasnoj logici koja jednako upravlja učincima virtualnosti, simulakruma, ‘rada tugovanja’, fantoma, utvare” – približuje teorijama vrsnog brechtijanca, Darka Suvina.

Bliskost Žižeku, može se detektirati i kroz osebujan odnos prema Lenjinu. Naime, ne može se odvojiti “ekonomski Lenjin” od “političkoga”. Isto tako, ne može se analizirati suvremeni kapitalizam bez radikalne analize liberalne parlamentarne demokracije. Ali, niti multikulturalna tolerancija bez stalnih kapitalističkih ratova. Kako bi rekao Darko Suvin: “Kapitalizam znači/treba rat”. (U efektnoj Žižekovoj inverziji i /pomodni zapadnjački/ zen-budizam, kroz prizmu new-age opskurantizma, donosi najokrutniji mogući rat i nasilje.)

Još je jedan Suvinov uvid dubokosežan. Primjerice, Hegelov sud s početka 19. stoljeća, da umjetnost više nije naša vrhovna mentalna nužnost – već se mora podrediti sustavnijim oblicima spoznaje, poput filozofije, koja je nota bene kod Hegela, još uvi-

jek znanost, odnosno najviša “tehnika” spoznaje – mora se preobrnuti na početku 21. stoljeća. Jer, trijumfalistička statika njegove estetike zaboravlja njegovu sjajnu dijalektiku. Tehnika je, kako nagovješćuje Suvin, usko povezana sa znanošću. Transmutirana u tehnološko-znanost, ona intervenira eksponencijalnom silom i brzinom u svačiji dnevni život.

Nadalje, komunikacijom obilježeni post-fordizam – čije nastajanje možemo datirati negdje od 1973. – odlikuje se “mekom” tehnikom (ključno računarstvom i biotehnikom), automatikom, megakorporacijama i regulacijom svjetskog tržišta, te integracijom medija s računalima, sve pod totalitarističkom dominacijom korporativnog trgovanja (ekonomske propagande).

Povijesno je vrijeme pretvoreno u mit o tehničkom napretku. Živimo u doba nasilja, kazuje Suvin, umnogostručenog prethodno nepoznatim moćima tehnološke znanosti.

Darko će o tomu: “Tko god ne piše, stvara, radi povodom, unatoč i nasuprot tome nasilju, suodgovoran je za njega”. Jer od Aristotelovoj dviju “dianoetičkih vrlina”, filozofije i umjetnosti, prva je izbljedadela na našem povijesnom obzoru te može biti spašena samo novom politikom.

No, “ako se okanemo marksizma kao svemogućeg interpretativnog horizonta, te ako se založimo za pravo na istinu kao Pojedinačno Univerzalno, komunizam doista može biti bliskim poeziji”, reći će Suvin u tekstu *Kapitalizam znači/treba rat*. Poeziji koja se ne treba interpretirati već upotrijebiti. Marksizam/komunizam jest matrica na kojoj se objašnjava multiplicitet naracija i/ili interpretacija.

Politički diskurs, ipak – dodao bih ja – nije tek oblikovana prodajna reklama, a niti je političko sudjelovanje samo odabir između potrošačkih slika, na što se politika svodi u svom neo-liberalnom, predstavničkom sustavu koji ne predstavlja nikoga i koji se zalaže za ništa! Tek zajedničko iskustvo svijeta stvara “politiku dugine šarolikosti otpora”. (Sam Darko Suvin svoju bi teoriju prije odredio kao “krvavo crvenu” s tek rubnim utjecajem Rainbow theory!)

Danas, ono mehaničko i ono analogno, prelaze u sofisticirano tehnološko i digitalno. Post-fordizam je upravo signum tog prijelaza. Mnoštvo čine oni izbačeni/isključeni iz post-fordizma nastalog tim prijelazom.

Ovi izbačeni iz fokusa – nezaposleni, “kriminalci” i žene, te posebice imigranti, o kojima Suvin piše u nekoliko svojih vrlo utjecajnih, novijih tekstova – snose punu težinu prisilnog superprofita, degradacije i zakonskih progona. Objekt se tih zakonskih progona pomiče od “opasno organiziranih”, muških, “bijelih” industrijskih radnika i intelektualaca – koji su sada povlašteni nositelji socijaldemokratskog reformizma – prema nezaposlenima, “kriminalcima” i ženama.

Kako bismo upotrijebili genij Karla Marxa i sukses njegove kritike političke ekonomije, ali i strast njegove izvorne filozofije – predložiti će Suvin! – otpor trebamo fundirati u “živućem radu” i u filozofijskim teorijama ljubavi. Oslobođajući potencijal Mnoštva leži upravo u beskrajnoj ljubavi za pojedinca i njegovoj solidarnosti, pa onda i ljubavi prema bližnjem, ali i udaljenom drugome.

* * *

Tekst zaključujem prilogom sažetka glede teme “utopijskog” u Suvina.

Uz Brechta, za Suvina, najpresudniji je mislilac, paradigma intelektualca za 20. stoljeće bio – Walter Benjamin. Benjamin je smatrao da njegovi profesionalni ili klasni interesi navode intelektualca da pokazuje solidarnost s radnicima u proizvodnji. Suvin govori o tome kako je bitno Benjaminovu realističnom horizontu dodati i odnose potrošnje kao zatvaranje kruga fetišizma robâ i ponovnog začaravanja.

Koliko sve to vrijedi za pisanje, kritiziranje ili čak primjenu utopija? Je li pragmatički primjereno ili ispravno zahtjevima situacije, je li usmjereno njezinim čvorištima, je li to ono što je Brecht nazivao interventnom, angažiranom ili zahvatnom misli (*eingreifendes Denken*)? Što onda Darko Suvin, pojedinačno, može ponuditi kao valjano stanovište “pod zvijezdama ovog ne sasvim blohovskog Tamnog Sada” (*Dunkles Jetzt*)? Treba li pojačati ili napustiti svoje (ne)čuveno oštro razlikovanje imaginarnih utopijskih tekstova i zbiljskih pokušaja primjene, ili je njegovo još profesionalno transgresivnije odbijanje da povuče granicu između utopije i znanstvene fantastike?

To je razmatranje koje je u našim današnjim, bez sumnje, zagađenim uvjetima političko, u najpragmatičnijem svakodnevnom smislu, no također samo ako se taj smisao ispuni klasičnim smislom u kojemu smo mi kao ljudska bića s pravom definirani kao politika zoa, živa bića grada-države, zajednič(ars)ke životinje. Ovo je također i najpogodniji način da Suvin definira svoj stav ne samo prema “post-fordističkom potopu” već i unutar njege, i ponudi ga kao polemičku skicu i artikulaciju najvažnijih vidova rasprave o utopijskom.

Suvin se, oslanjajući se na utjecajni tekst Louisa Marina, osvrće na fenomen “diznifikacije”. Kao i sva opojna sredstva i lažne utopije, diznifikacija se zasniva na otuđenom radu, tako da ljudi traže nadomjestak zadovoljstva u potrošnji slobodnog vremena. Sve to oblikuje kolektivno jednoglasje gdje se, paradoksalno, lažna utopija osjeća navlastitom. Marina lucidna seciranja *Dinsneylanda*, prema Suvinu, najbolje se mogu sagledati ako ih promatramo kao distopiju prerusenu u utopiju.

Suvin iz toga zaključuje: *mi danas živimo u distopiji kao i u anti-utopiji* – možda zato što distopija jest anti-utopija, promišljeno stvoreni projekt podređenosti.

Što je, prema tome, anti-utopija? A što distopija?

Suvin odlučuje da nazove *distopijom* zajednicu u kojoj su društvenopolitičke institucije, norme i odnosi među pojedincima u njoj organizirani na *znatno manje savršeni način* nego u zajednici u kojoj živi njezin autor. Poseban je slučaj, kao i nova komplikacija, društveno-politički različita lokalizacija za koju se na kraju otkrije da predstavlja distopiju, ali čija je izričita svrha da pobije fiktivnu, odnosno na neki drugi način zamišljenu utopiju. Suvin ovaj fenomen naziva *anti-utopija*, isključujući neekonomsku uporabu tog izraza kao sinonima za distopiju. “Anti-utopija”, tako, označuje tobožnju utopiju, zajednicu čiji ju hegemonijski principi žele prikazati kao savršeni organiziranu od bilo koje druge zamislive alternative. Otkriva se da je ona znatno *manje* savršena (lošija) nego neka njezina alternativa. Konačno, postaje logički neizbježno da se pronađe naziv za one distopije koje *nisu* istovremeno i anti-utopije, a koje će Suvin uobičajeno nazivati “jednostavnom” distopijom.

“Prema tome, u pravilu, samo je ‘jednostavno distopijski’ horizont primjenjiv na razvijeni kapitalizam, dok je anti-utopijski primjenjivan na truli pseudo-socijalizam.”

Svi mi, dakle, živimo u dinamično agresivnoj lažnoj utopiji, čiju “degeneriranost” ipak apsolutno moramo dešifrirati kao anti-utopiju.

“Naši distopijski vladari u praksi su izbrisali barijeru između takozvane ‘kulture’ i drugih društvenih ili građanskih (*citoyen*) područja, koje danas možemo nazvati na ekonomiji zasnovanom makro- i mikro-politikom.”

Suvin u ovome trenutku ne nalazi mnogo proleterskih organizacija s kojima bismo se susreli, no možemo započeti bar utopijskim križanjem kulturnih s filozofijskim, ekonomskim, političkim i drugim povijesnim studijama. Posljedično, najudaljeniji utopijski horizont, apsolutno neophodan ako želimo iz-

bjeći zaborav ili kastinsko društvo, jest duga revolucija ozbiljavanja “demokratskih oblika ‘društvene kontrole’ nad financijskim tržištima”.

Suvin zaključuje: nemamo drugog izbora do li predložiti najhrabriju utopiju, a danas je ta, prije svega: *ne Zemaljski Raj, već sprečavanje Zemaljskog Pakla*. Suvin je uvjeren da *konačno* samo najradikalnija protuteža, fleksibilni sustav onoga što je Marx nazivao “slobodnim udruživanjem izravnih proizvođača”, – a to je *socijalizam!* – *ima šansu*: samo mobiliziranjem Raja ili Utopije mogu se pobijediti Pakao ili Fašizam. Parola “utopija ili zaborav” može se tumačiti kao prijetnja gubitka povijesnog pamćenja za sve što naše viđenje budućnosti razlikuje od kastinskog društva.

Za Suvina, nema izlaza iz distopije, osim kao usmjerenja na utopiju – i obrnuto. Nadalje: Nema valjane epistemologije (zapažanja, razumijevanja, kulture) bez politike – i obrnuto ... nema društvenog oslobođenja bez samoupravljanja (na radnome mjestu, kao i na svim drugim mjestima) – i obrnuto... nema demokracije bez socijalizma, ekologije i feminizma – i trostruko obrnuto... nema potpunog i održivog socijalizma bez temeljnih utopijskih i kritički anti-distopijskih uvida Karla Marxa. *A ako ... je to utopijsko... zašto je tomu tako?* (parafraza Brechta).

Darko Suvin – kroz njegov zavodljiv stilski diskurs – zaključuje onim što je naučio tijekom 20. stoljeća, kroz nadu i strah i konačno suosjećajnu solidarnost :

“*Ne tražite od utopije više doli od sebe samih*” (ponovno Brecht!).

Držim da ovaj iskaz ponajbolje opisuje pregnuće dragog mi prijatelja – Darka Suvina u njegovoj knjizi *Gdje smo? Kuda idemo? Za političku epistemologiju spasa*.

Ovaj moj prikaz tek je maleni otpis duga što ga imam prema ovome čovjeku.

Filozofijski je to i ljudski *Combat Rock* i *Give ‘Em Enough Rope* (*The CLASH*)!